Chování – zvyklosti a zásady

Pokud je to přístupno pozorování zvenčí, můžeme také u lidí zjistit celou řadu způsobů chování, jež připomínají chování vyšších obratlovců; a obráceně můžeme u mnoha druhů obratlovců najít obdoby v jejich chování, připomínající chování lidí. Nemělo by nás to překvapovat, neboť už víme o genetických souvislostech a evoluci. Co to však znamená? U nižších živočichů je jejich chování závislé na něčem, co se může „dědit“, tedy na jakýchsi „vlohách“ apod. Navzdory pokrokům genetiky zatím nevíme přesně, jak je možné „dědit“ způsoby chování, ale výsledky lze pozorovat poměrně snadno. (Např. u hmyzu, třeba u vosiček apod.) U vyšších živočichů do toho nějak vstupuje „učení“: mladá lasička neví, co si má počít s bílou myškou (která před ní ani neutíká), protože byla matce odebrána dříve, než se to mohla v její péči naučit. A na lidské úrovni už nejde jenom o mnohem větší podíl toho, čemu se každé mládě musí technicky naučit, ale intervenuje tu navíc komplikované zprostředkování vědomím a zejména myšlením. Na nejnižší úrovni tak mluvíme o tzv. instinktech a automatizovaných akčních systémech, na vyšších úrovních o dovednostech (fyzických a technických), a posléze na nejvyšší úrovni o zvycích a dovednostech z větší nebo menší části prostředkovaných vědomím a dokonce integrovaných a organizovaných myšlenkově. Teprve na této poslední, nejvyšší úrovni můžeme mluvit o „zásadách“, které nemůžeme redukovat ani na „dovednosti“, natož na „instinkty“, dané geneticky. Zatímco všechny vosičky se chovají naprosto stejně, když z vystřiženého listu smotávající jakýs kornoutek, tam, kde jde o předávání dovedností učením, může docházet k drobným odchylkám (některé jsou jakoby „výhodnější“ než jiné), míra růzností na nejvyšší úrovni je největší, a proto pouhé učení jakoby nestačí: je třeba stanovovat „zásady“, tj. pravidla, která už nemají jen technický charakter, protože nevedou jen k okamžitému výsledku, nýbrž míří do vzdálenější budoucnosti (a nejsou tak co do výsledku přímo kontrolovatelná).

(Písek, 120302-1.)